

crkva u svijetu

POGLEDI

SVEĆENICI I VREMENITA DOBRA PREMA BIBLIJI

Pero Pranjić

I. STAROZAVJETNA NAUKA I PRAKSA

Čovjek je od najstarijih vremena nastojao uspostaviti dijalog s Bogom. Pri tome se služio ne samo molitvama nego i prinosima materijalnih dobara, i žrtvama. Te običaje susrećemo u svim religijama.¹ U biblijskim tekstovima, osim prvih žrtava Kajina i Abela (Post 4, 3—5), uglavnom otac obitelji ili poglavica plemena vrši tu službu. Njegova je dužnost bila ne samo braniti svoju čeljad od neprijatelja, nego posredovati u različitim prigodama te u ime plemena prinositi žrtve Jahvi. Tako je Noa poslije potopa na oltaru prinio žrtvu (Post 8, 20); Abraham je bio poučen kako će i on primijeti svoju žrtvu (Post 15, 9—10); štoviše, bio je pozvan i pokazao se spremnim da žrtvuje i vlastitog sina (Post 22, 2—14). Jakov opet, da bi primio blagoslov, obećaje Gospodinu desetinu od svega što posjeduje (Post 28, 20—22), pa radi toga i podiže oltar (Post 33, 20). S jedne strane se dakle očituje želja iskazati čast Gospodinu, umilostiviti ga, nešto od njega izmoliti, a s druge Bogu se stavlja na raspolaganje ili se u njegovu čast pali, žrtvuje, nešto od vremenitih dobara.

Međutim, poslije 400-godišnjeg života u Egiptu, pod utjecajem druge kulture i kulturnih običaja, i u izabranom narodu započinje nova praksa. Naime, kad se Josip oženio kćerkom velikog svećenika u Onu (Post 41, 20), nastali su bliski odnosi između Hebreja i svećeničke kaste u Egiptu. Stoga već u prvim mjesecima, nakon prelaska preko Crvenog Mora, u Izraelskom narodu, u odnosima s Bogom na pozornicu stupaju

¹ Usp. npr. L., Moraldi, *Espiazione sacrificale e riti espiatori nell'ambiente biblico e nell'AT*, Rim 1956.

svećenici: oni mole i zagovaraju narod te oni prinose žrtve, a ne više očevi obitelji kao u vrijeme patrijarha. Zato sada u njihove ruke dolaze svi prinosi što ih je narod običavao staviti Gospodinu na raspolaganje. Već na početku hoda kroz pustinju, i prije primanja Dekaloga na Sinaju, spominju se svećenici (Izl 19, 22—24). Aron i njegova četiri sina su prvi poimenice izabrani i posvećeni službenici oltara: »Dovedi k sebi između Izraelaca svoga brata Arona, zajedno s njegovim sinovima: Nadabom Abihuom, Elazarom i Itamarom da mi služe kao svećenici« (Izl 28, 1). Da bi mogli vršiti tu svećeničku službu, Mojsije ih je posvetio, prema detaljnoj pouci koju je primio (Izl 29, 1—29).

Uz svećenike u isto vrijeme u biblijskim tekstovima susrećemo i levite. I jedni i drugi potječu iz levitskog plemena. Svećenici su prvenstveno služili u svetištu,² premda su imali i druge funkcije.³ Leviti su, međutim, bili niži službenici i potpuno podložni svećenicima. Bilo ih je mnogo,⁴ a radili su pomoćne poslove.⁵ Od početka se osjetila napetost između ove dvije skupine posvećenih službenika, a razlog je uglavnom bio materijalne naravi. Leviti su živjeli većinom siromašno, kao i stranci, siromasi ili udovice,⁶ a svećenici su stajali mnogo bolje u materijalnom pogledu i imali veliki ugled u narodu.⁷ Nastala je i otvorena buna, ali je katastrofalno završila po levijeve (Br. 16, 16—35).

Nas prije svega zanima njihovo materijalno stanje, odnosno način njihova uzdržavanja, a onda na koncu i to kako su se odnosili prema vremenitim dobrima. Kao temeljni biblijski tekst uzimamo onaj iz Br. 17, 7—8. 20: »Ti i tvoji sinovi s tobom preuzimate svećeničke poslove oko svega što spada na žrtvenik i iza zavjese. Službu koju dajem na dar vašem svećeništvu vi obavljajte... Tebi evo povjeravam brigu o onom što se meni prinosi. Sve što Izraelci posvećuju dodjeljujem tebi i tvojim sinovima kao baštinu trajnim zakonom... Nemoj imati baštine u zemlji njihovoj, niti sebi stjeći posjeda među njima! Ja sam tvoj dio i tvoja baština među Izraelcima.«

² Svećenik je onaj »koji ima pravo doticati sveto posude, pripušten je u svetinju nad svetinjama, kao čovjek zadužen je da prinosi žrtvu, da izriče proročanstva, koji daje blagoslove, koji rješava pitanja zakonske čistoće« (A. Vanhoye, *Sacerdoti antichi e nuovo sacerdote secondo il NT*, izd. Elle Di Ci Leumann, Torino 1985, str. 24).

³ Svećenik je također »obavljao čišćenje gubavaca, porodilja, poučavao narod u zakonu, vršio službu suca pri hramskom sudištu« (FS. Sole, *Ministri del culto, sacrifici, offerte e contribuzioni nella religione d'Israele*, Palestra del clero, 46 (1967) 310).

⁴ Prema popisu Mojsijevu bilo je 22.000 levita (Br. 3, 39).

⁵ »Služba levita je bila ograničena na nošenje kovčega, na bdjenje u svetištu, dodavanje svetih predmeta svećeniku dok je služio u svetištu... S vremenom njihove dužnosti su se povećavale (F. Sole, nav. dj., str. 309).

⁶ Usp. Pnz 12, 12; 14, 18; 16, 11; 26, 12. U knjizi Sudaca 17, 7—13 opisan je neki levit koji traži posla. »Njegova situacija izražava nesigurnost onih koji su morali često lutati od sela do sela, možda i zbog toga što je bilo mnogo klera, da bi našli mjesto gdje će raditi i osigurati sebi dolično uzdržavanje« (S. Virgulin, *Vivere dell'altare, dottrina e prassi della Bibbia*, Orientamenti pastorali 3 [1969] 218).

⁷ Usp. Br. 16, 13—34.

Dakle, s jedne strane Jahve traži da oni obavljaju službe u svetištu, a s druge ih obilato nagrađuje, stavljajući im na raspolaganje one materijalne stvari koje narod prinosi u raznim vidovima, i to tako da im ne treba nikakav drugi prihod za uzdržavanje i nikakva druga baština. Ali još jednu činjenicu moramo ovdje napomenuti. Kod Izraelaca, kao uostalom i kod drugih naroda, bila je vrlo sveta stvar staviti Bogu na raspolaganje prvorodunca od majčina krila. Takav je u Izraelu trebao služiti u svetištu; taj zakon je ostao nepromjenjen kroz cijeli SZ. No s nastupom svećenikā Gospodin je učinio jednu zamjenu. Dopustio je Izraelcima da ne moraju dovoditi u hramsku službu svoje prvorodence jer je umjesto njih uzeo cijelo levitsko pleme, ali je istovremeno obavezao narod da za svoje prvorodence moraju dati otkupninu. »Uzmi levite namjesto svih prvorodenaca... leviti neka budu moji. A za otkupninu uzmi pet šekela po glavi... Onda podaj taj novac Aronu i njegovim sinovima za otkupninu« (Br 3, 45—48).

Osim te otkupnine za prvorodence Biblija potanko opisuje i druge vrste podavanja vjerskim službenicima, koja pripadaju svećenicima i koja pripadaju levitima.

1. Žrtve

U mnogim je religijama postojala praksa da se neke stvari ili životinje žrtvuju u čast božanstvu.⁸ To nalazimo i u SZ (usp. Levitsku knjigu).

a. Žrtva paljenica. Ta je žrtva zadovoljština za grijeh. Prikazivala se neka životinja muškog roda i bila je potpuno spaljena, a da ništa nije ostajalo svećeniku žrtvovatelju (Lev 1, 1—17).

b. Žrtva prinosnica je istaknuti miris — aroma, koja se trebala svidjeti Gospodinu. Uzimalo bi se prvoklasno brašno i ulje, od čega bi svećenik stavljao pregršt na vatru i posuo tamnjanom da sve izgori, a ostalo bi pripadalo njemu (Lev 2, 1—3).

c. Žrtva pričesnica označava darove kojima se izražavao dijalog između Boga i naroda posredstvom kulta. Prilikom prinošenja svećenici su spaljivali samo dio žrtve i to uglavnom ponutricu, dok je ostalo ostavljano njima za svagdanju hranu (usp. Lev 7, 15).

d. Žrtve okajnice su darovi prikazivani u znak pokore i kajanja za grijeh; za grijeh svećenika (Lev 4, 3—12); glavara (Lev 4, 22—26); pojedinca iz naroda (Lev 4, 27—31); okajnica za svu zajednicu (Izl 4, 13—21). I od žrtve okajnice svećenicima je pripadao jedan dio i to za jelo na posvećenom mjestu (Lev 6, 19).

e. Žrtva naknadnica prikazivala se za grijeh iz neznanja, nepažnje a posebno za one učinjene iz zlobe. Ona je opisana u 5. poglavlju Levitske

⁸ »Žrtvu možemo općenito opisati kao prinos učinjen božanstvu i to na način da se stvar posveti a onda uništi... Postoje slijedeći sastavni dijelovi žrtve: 1. čovjekov dar Bogu; 2. iskazivanje podložničke službe prema njemu; 3. zadovoljština za grijeh; 4. zajedništvo s Bogom na žrtvenoj gozbi« (J. L. McKenzie, *Dizionario biblico*, 4. izd. Cittadella, Asiz, 1981, str. 841).

Knjige. Mogla je to biti i neka vrednija životinja, a mogle su i ptice ili brašno i ulje. I od ove žrtve veći dio je pripao svećeniku žrtvovatelju. No moramo također istaći da su sve ove žrtve bile »svetinja nad svetinjama« (Br 18, 9), a kao takve su se mogle upotrijebiti samo u poniznosti i dubokoj zahvalnosti Gospodinu. Svaka je zloraba bila svetogrдна. Međutim, svećenik koji je savjesno služio oltaru stekao je pravo na takvu »pristojbu od naroda« (Pnz 18, 3).

2. Prvine

Jahve je obavezivao izabrani narod da u hram donosi i prvine. Dva puta je ponovljena ova zapovijed: »Donesi u kuću Jahve, svoga Boga, najbolje prvine sa svoje zemlje« (Izl 23, 19; 34, 26). Ovdje je zapovijed općenita, jer se ne precizira što donijeti; iz drugih tekstova se vidi na koje se stvari zapovijed odnosi. To su prvi plodovi žita, ulja i mošta kao i prvi plodovi voća.⁹ Ni količina nije određena, ali se spominje »jedna košara« (Pnz 26, 2). Prinošenje takvog dara bio je znak zahvalnosti prema Jahvi što je narod izveo iz sužanjstva i što ga je doveo u obećanu zemlju. Uz prinošenje bio je povezan obred »isповjedi vjere« (Pnz 26, 5—10).

Važno je ovdje istaći da i ti prinosi idu u ruke svećencima: »Najbolje od novoga ulja i najbolje od novoga vina i žita — prvine koje se prinose Jahvi predajem tebi« (Br. 18, 12). Međutim, budući da plodovi ovise o godišnjem dobu, oni su po svojoj naravi periodični, a kad se pridodaju onim žrtvama, onda su još samo nadopuna sredstava za život. S obzirom na upotrebu i na njih se odnosi odredba da ih svećenici i članovi njihove obitelji budu dostojni: »Tko je god čist u tvome domu, može ih jesti« (Br 18, 13).

3. Herem

Poslije prvina Biblija spominje tzv. »stvari određene za uništenje«, za »herem«. Ta je riječ upotrebljavana za svaki ratni plijen. Narodu, posebno vojnicima, bilo je zabranjeno uzimati herem sebi, jer je to ukleto, nego su sav ratni plijen predavali u hram (Jš 6, 18—19). Već time što su stvari doprle u svetište bile su na dohvat svećenicima, no da ne bude nikakve dileme Jahve je odredio: »Sve što u Izraelu bude određeno za herem neka je tvoje« (Br 18, 14). Ovo je još rjeđi prinos s obzirom na žrtve i prvine, ali je kvalitativno drugačiji. Nisu to više plodovi ni životinje, nego predmeti od većeg značenja: novac, odjeća, posuđe, oruđe, oružje, nakiti... Eto i to je pripalo svećenicima.

⁹ »Na prvom mjestu su nabrojene općenite prvine zemljoradničkih proizvoda... a osim njih spomenuti su i primarni plodovi zemlje, tj. plodovi svega onoga što uspijeva na palestinskom teritoriju kao što su grožđe, smokve, mogranji, itd« (C. Bernini, *Il libro dei Numeri*, izd. Marietti, Torino-Rim, 1972, str. 188).

4. Desetine

Riječ sama po sebi znači deseti dio od godišnjeg uroda zemlje, koji se davao prvotno kao vjerski doprinos, ali poslije i kao kraljevski porez (usp. 1 Mak 11, 35). Susrećemo prinos desetine već u Abrahamovom daru svećeniku Melkisedeku (Post 14, 12), a poslije i u obećanju Jakovljevu: dati će desetinu, ako primi blagoslov (Post 28, 22). No Levitska knjiga kaže: »Svaka desetina sa zemljišta, bilo od poljskih usjeva, bilo od plodova sa stabala, pripada Jahvi« (27, 12). I ovaj prinos je bio obavezan, a htjelo se istaći da je zemlja božje vlasništvo, dok je čovjeku dana samo na korištenje, pa mora za nju redovno davati »otkupninu«. Zakon je propisivao godišnju desetinu (usp. Pnz 14, 22; 26, 12).

Vidjeli smo da otkupnina za prvorođence, žrtve, prvine i herem idu svećenicima, no za desetinu Gospodin izričito određuje da ide levitima: »Levijevim sinovima, evo predajem u baštinu sve desetine u Izraelu za njihovu službu, za službu što je obavljaju u šatoru sastanka« (Br 18, 21). Ovo je dakle izvor za njihovo uzdržavanje. Osim te općenite odredbe, nailazimo na još neke pojedinosti. Desetina se nosila u naravi jednom godišnje u Jeruzalem, ali se mogla i prodati, pa da bude lakše ponijeti samo novac. U gradu se tada kupovalo nešto za proslavu svećane gozbe na kojoj je sudjelovala cijela obitelj (Pnz 14, 23—27), a ostali novac se predavao levitima. Međutim, svake treće godine desetina se nije nosila u hram, nego se dijelila udovicama i domaćoj sirotinji, posebno domaćim levitima (Pnz, 14, 28). Ali treba napomenuti da je i kroz ovu žrtvu istaknuta ovisnost levita o svećenicima i podložnost njima. Naime oni su od primljene desetine deseti dio morali odvojiti za svećenike: »Kad od Izraelaca primete desetinu, koju ja od njih dajem vama u baštinu, od toga onda vi prinesite podizanicu Jahvi: desetinu od desetine... Jahvinu svećeniku Aronu« (Br 18, 26—27, usp. Neh 10, 39).

Žrtve, prvine, desetine kao i svi drugi prinosi bile su jedan od načina da se izrazi vjera, spremnost na žrtvu ili kajanje, a u isto su vrijeme bile sredstva za uzdržavanje posvećenih službenika. One su ujedno bile nadoknada za baštinu od roditelja i na podjelu zemlje po plemenima prilikom razmještaja u Palestini nakon dolaska iz Egipta, na koju su imale pravo sva druga plemena. Ovu odredbu, kako smo vidjeli, Gospodin je na više mjesta i na razne načine istakao, a i narod ju je kao takvu prihvatio i u djelo provodio. Stoga nije čudo što su davali i prvine i desetine u izobilju i velikodušno,¹⁰ a žrtve su opet bile prikazivane svaki dan. Napominjemo također da su svi ti prinosi bili oslobođeni poreza.¹¹ Ako bi narod i postao s vremenom nemaran u prinošenju, bivao je opomenut i potican.¹²

●
¹⁰ »Kad se to proglasilo, počeli su Izraelovi sinovi donositi najboljega žita, novog vina, ulja i meda i svakojakog poljskog priroda, i donosili su obilne desetine od svega« (2 Ljet 31, 5).

¹¹ Usp. 1 Mak 10, 1.

¹² Usp. Mih 3, 8ss; 1 Mak 3, 49.

Međutim, od svećenika i od levita Gospodin je tražio jedno dostojanstveno držanje prema svetoj službi i prema ovakvoj »baštini«. Stoga nije čudo što je prekršiteljima prijetio, a često ih i kažnjavao. Dvojica Aronovih sinova su zbog nedostojna ponašanja platili glavom (usp. Lev 10, 1—7), a Elijevi sinovi Hofni i Pinhaz, budući da su se pokazali pohlepni, sablažnjavali narod i nedostojno se vladali oko žrtvenika, poginut će zato istoga dana (1 Sam, 2, 12—34).

Ne vidi se nigdje da bi spomenuti darovi služili i za neku drugu svrhu, osim što je, poslije babilonskog sužanjstva, tek svake treće godine od levitske desetine uzimana jedna trećina za siromahe i udovice (Pnz 14, 28—29). I Nehemija u istom razdoblju određuje na prvom mjestu da prilozi služe za uzdržavanje jeruzalemskog svetišta (Neh 10, 33), a uzdržavanje svećenika dolazi u drugi plan.

Proroci su često predbacivali svećenicima da su zanemarili svoje dužnosti poučavanja i odgoja naroda, a da su samo gledali svoju materijalnu korist.¹³ Jeremija ih naziva gramzljivcima i varalicama;¹⁴ Izaija ih kritizira zbog proždrljivosti,¹⁵ a Mihej se okomio na one koji poučavaju za novac i za pare izriču proroštva.¹⁶ Koliko su bili navezani na prihod vidi se i iz sitničavih propisa što se zadržase do novozavjetnoga vremena, pa im i Krist radi toga predbacuje.¹⁷

II. NOVOZAVJETNI PREOKRET

U vrijeme Isusova dolaska socio-ekonomsko stanje naroda bilo je vrlo teško. Najveći dio zemlje pripadao je privilegiranoj klasi, a svi ostali su bili obespravljeni. Između jednih i drugih vladala je stroga odijeljenost jer su siromasi smatrani prokletnicima i nepoznavateljima Zakona, dok su bogataši bili hvaljeni te imali mnogo prijatelja. Neki mali utjecaj na takve društvene prilike su izvršili eseni i zeloti. Prvi su živjeli u zatvorenoj kumranskoj zajednici, prezirali posjede, a svoja dobra su ostavljali na raspolaganje krugu istomišljenika. Ni zeloti nisu išli za tim da omoguće svima pristojan život, nego da izazovu politički prevrat i da se domognu vlasti. Tako praktično ni jedni ni drugi nisu imali osjećaja za nužne potrebe običnog čovjeka.

●
¹³ Ez 22, 26 »Svećenici njezini ne poštivaju moga zakona i oskrvnjuju moje svetinje... Zanemarili su subote moje. Starješine njezine poput vukova što plijen razdiru i krv prolijevaju, upropašćuju ljude, lakomi su na dobitak«.

¹⁴ Jer 6, 13: »Jer od najmanjega do najvećeg svi gramze za plijenom, od proroka do svećenika svi su varalice«. Lijepo kaže jedan komentator: »Takvi vođe naroda morali bi se postidjeti, ali je njihov bezobrazluk toliki da su nesposobni pokazati bilo kakav znak popravka« (A. Penna, *Jeremija, prijevod i komentar*, izd. Marietti, Torino, 1952, str. 79).

¹⁵ Iz 28, 7—8: »Svećenici i proroci od žestoka pića posrću... Svi su stolovi puni gnusnih bljuvotina«.

¹⁶ Mih 3, 11: »Glavari njegovi sude prema mitu, svećenici njegovi poučavaju radi zarade, proroci njegovi bale za novac«.

¹⁷ Usp. Mt, 23, 15—23; Lk 11, 42; 18, 12.

Nije stoga čudo što je taj ispaćeni narod očekivao i u Kristu prepoznao onoga kojega je Izaija navijestio u svom proročanstvu: onoga koji će biti pomazan »da radosnu vijest donese ubogima, da iscijeli srca slomljena, da zarobljenima navijesti slobodu« (Iz 61, 1). On se sam upravo s tim malim ljudima identificirao i po rođenju i po životu. Razumljivo je da su ga i slijedili i primali svaku njegovu riječ, pogotovo kad je najveći dio svojih čudesa učinio da im priteče u pomoć u nevoljama.¹⁸

1. Kristovo načelno stanovište

Prije svega nas zanima teološki vid takvog Kristova stava. A da bismo ga dokučili, moramo se osloniti na Pavlovo razmišljanje. U 2 Kor 8, 9 imamo ovaj citat: »Ta poznato vam je milosrđe Gospodina našega Isusa Krista, kako je radi vas bogataša postao siromah da vi postanete bogataši njegovim siromaštvom.«¹⁹ Dakle, motiv njegova siromaštva proizlazi iz božanskoga nauma o spasenju. Ono je njegov slobodni izbor i čin njegove volje. Naglasak nije toliko na stvarnom siromaštvu nego na silasku, na poniženju božanstva koje se primaklo čovjeku. U Kristu je tako trenutno postala zasjenjena slika Boga, ali je zasjala ljudska osobnost.

Ideja je još bolje istaknuta u Fil 2, 6—7: »On božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluge i postavši sličan ljudima.« Naglasak je ovdje svakako na sličnosti i na poniženju,²⁰ a to je Kristu bilo bitno. Sama narav »kenozisa« (ispražnjenja, osiromašenja) uključuje svojevolumeno lišavanje božanskih atributa da bi se približilo čovjeku. A utjelovljenje, budući da sa sobom donosi sve sastavnice ljudskog života, već uključuje i siromaštvo i prezir i patnju i smrt kao vrhunac svega toga.

U Heb 2, 17—18 imamo daljnju misao: »Zato je u svemu morao postati sličan svojoj braći da bude veliki svećenik, milostiv prema ljudima i vjieran u odnosu prema Bogu da okajava grijeh.« Starozavjetni su svećenici upravo posvećenjem bili odvojeni od svijeta da bi mogli ulaziti

¹⁸ »Sigurno je da je Isus u svom narodu ukorijenjenju težnju za oslobođenjem siromašnih uvrstio u svoje naviještanje blage vijesti... Ako se zatim sjetimo Isusove prijetnje bogatašima i njegove naklonosti prezrenima, malima i bezvrijednima, tada se stvarno mora govoriti o njegovom opredjeljenju za siromašne« (R. Schnackenburg, *Die sittliche Botschaft des NT*, sv. 1., izd. Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1986, str. 143).

¹⁹ »U stanju preegzistencije Krist je bio bogat slavom i čašću, a postavši čovjekom, postao je i siromašni podanik materijalnih oskudica, i to zato, da bi ljudi, posredstvom njegova poniženja mogli biti sudionici božanskog života, koji je pravo obogaćenje« (S. Virgulin, *Seconda Lettera ai Corinzi*, u *Paolo, vita, apostolato, scritti*, izd. Marietti, Torino, 1970, str. 553).

²⁰ »Ovdje je istaknuto, da utjelovljenje smjera k totalnom predanju, a ono je našlo potpuno ostvarenje u dragovoljnoj smrti. Krist je zamijenio slavu božanskoga lika s poniženjem lika sluge. A izraz 'kenosis' upravo smjera na ovu krutu realnost zamjene« (J. Frnst, *Die Briefe an die Philiper*, 5 izd. F. Pustet, Regensburg, 1969, str. 68).

u svetinju nad svetinjama, a to je značilo odijeljenost i od svih muka što ih narod ima. Krist, međutim, upravo da bi bio svećenik htio se izjednačiti s onima koje će predstavljati pred Bogom. Tako zapravo postavlja naglavačke starozavjetnu praksu: napušta obrednu odijeljenost, a prihvaća krutu realnost suživota i patnje. Još je to bolje izraženo u 10, 5: »Ni žrtve ni prinosa nisi htio, ali si pripremio tijelo.« On sam postaje osobni zalog, on je svećenik i žrtva u isto vrijeme. Evo: približavanje čovjeku, svojevoljno osiromašenje, drugačija postavka svećeničke službe i prihvaćanje tijela; sve je to sastavni dio otkupiteljske žrtve. Krist se jednostavno nije mogao drugačije postaviti nego što se postavio, ako je htio toga čovjeka pridobiti i spasiti. A to ga je, i s obzirom na vremenita dobra, itekako stajalo.

Kao takav Krist je i živio u siromaštvu, branio siromahe i činio čudesa bilo da ih nahrani, bilo da ih ozdravi. Sigurno je, međutim, da je i on imao materijalnih potreba jer su one uopće uvjet za opstanak. Ali njima se koristio samo toliko da preživi; oslanjao se na prijatelje.²¹ Zapravo glavno pouzdanje je stavio u Oca nebeskoga, koji zna najbolje što je čovjeku potrebno.²² No ipak se nigdje ne može naći da je prezreo materijalna dobra ili da ih je odbacio kao nešto đavolsko, što se u povijesti često događalo kojekakvim osnivačima novih vjera, pa i ponekim učiteljima duhovnosti.

2. Uputstva dana učenicima

Na prvi poziv učenicima: »Pođite za mnom i učinit ću vas ribarima ljudi« (Mt, 4, 19), oni su stvarno i krenuli: Šimun i Andrija «odmah, ostavivši mreže, pođoše za njim« (Mt, 4, 20); Ivan i Jakov »odmah, ostavivši lađu i oca, pođoše za njim« (Mt, 4, 22); Levi, ostavivši sve, ustade i pođe za njim (Lk 5, 28). No ovo je bio prvi zanos, ali s vremenom su ipak nastale neke promjene. Ne zna se otkada, ali zajednica je ipak imala blagajnika i »kesu«,²³ iz koje su se podmirivale potrebe i dijelila milostinja. Imali su i hrane; jednom pet kruhova i dvije ribe (Mt, 14, 7), drugi puta sedam kruhova i nešto ribica (Mt 15, 34). Marko kaže da su imali i 200 denara, što je prilična ušteda.²⁴ Također se vidi da su i nakon blagovanja kupili komade i nosili ih sa sobom (usp. Mk 8, 19, 20). To je njima bilo važno, ali Gospodin koji se sasvim drugačije postavio nazva ih ljudima »male vjere« (Mt 16, 8—10; Mk 8, 16—21). I u Petrovom pitanju: »Evo mi smo ostavili sve i pošli za tobom, što ćemo dakle primiti« (Mt 19, 27), vidi se njihova tjeskoba i zabrinutost

²¹ Usp. Mt 9, 10; Lk 8, 3; Iv 12, 2.

²² Usp. Mt, 6, 32.

²³ Usp. Iv 12, 6.

²⁴ »Jedan denar bila je radnička dnevnicica... Prema židovskim izvorima za jedan denar se moglo kupiti dvanaest porcija kruha, dovoljno za cijeli dan« (A. Sisti, *Marco, versione, introduzione*. note izd. Paoline, Torino, 1984, str. 258).

za sutra. On im doduše obećaje da će primiti sve stostruko (Mk 10, 29—30), no ne spominje ništa konkretno. Nikada naime ne spominje žrtve, prvine, desetine, otkupninu, što je bila starozavjetna praksa.

Iz njegova uputstva, što im ga reče prilikom odlaska na misijska putovanja, ipak se može uočiti gdje će biti izvor sredstava za njihovu egzistenciju. Pogledajmo tekst u Mt 10, 7—10: »Na svom putu navješćujte... liječite bolesnike, uskrisujte mrtvace, čistite gubavce, izgonite zloduhe. Badava i dajte. Ne pribavljajte sebi u pojaseve ni zlatnog, ni srebrenog, ni bakrenog novca; ni putne torbe, ni dviju haljina, ni obuće, ni štapa, jer radnik zaslužuje uzdržavanje.«²⁵ Dakle, opstanak uopće nije u pitanju; samo, o njemu ne vodi brigu navjestitelj nego zajednica kojoj naviješta.²⁶ Posvećeni se službenik prije svega bavi širenjem Radosne vijesti i dolaskom Kraljevstva božjega. Materijalne su brige realne, ali ne mogu nikako imati prednost pred duhovnim potrebama. Biti previše zaokupljen tim vremenitim tjeskobama znači postaviti sam sebi zapreku za uspješno djelovanje u apostolatu. Treba, stoga, te brige prepustiti zajednici vjernika.

3. Nauka i praksa sv. Pavla

Da bismo shvatili Pavlovu misao, moramo početi s tekstom u 1 Kor 9, 4—14, koji je plod njegova razmišljanja i reakcije, a povod su bili prigovori bogatih i škrtih Korinćana da su misionari zahtijevni i da su im na trošak. Pavao, međutim, želi upravo istaknuti da su vjernici dužni voditi materijalnu brigu o svojim propovjednicima i za to im navodi trostruke razloge:

- a. Naravno pravo: Kad tko vojuje o svom trošku; tko sadi vinograd a ne uživa njegov rod; tko pase stado, a mlijeka od njega ne pije?
- b. Starozavjetni zakon: Ne zavezuju usta volu koji vrše; orač s nadom ore i vršilac s nadom vrše; oni koji obavljaju svetu službu hrane se od hramskih dohodaka; službenici žrtvenika sa žrtvenikom dijele.
- c. Novozavjetna odredba: Jednako je i Gospodin naredio onima koji navješćuju Radosnu vijest, da od Radosne vijesti žive.

²⁵ Usp. isto Mk 6, 8—10, Lk 9, 3—10; 10, 7. U tekstovima ima nekih nijansa. »Da bi se stvar rekonstruirala, uzima se, grubo rečeno, s prvom, da je Mt oba svoja predložka kombinirao iz Mk i Q; dok se Lk 9 oslanja na Mk 6, a Lk 10 oslanja na Q. Mt je stvari samo složio na drugi način« (J. Gnllka, *Das Mattaueusevangelium*, 1 dio, izd. Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1986, str. 361).

²⁶ Ako propovjednik Evandjelja nije ovlašten da nosi novac, znači da ne bi smio težiti za njim i uzeti ga; no ovim nije rečeno da bi se morao odreći također nužnog uzdržavanja. Hrana je jedina plaća koju smije zahtijevati. Gostoprimstvo je sveto... ne smije se nijekati, ali se ne smije ni zanemariti« (O. Da Spinetoli, *Luca — il Vangelo dei poveri*, 5. izd. Cittadella, Asiz, 1986, str. 366).

Ovdje su se zapravo stopili naravno i božansko pravo; rad je pravilno vrednovan i nadoknada za njega, premda minimalna, ali pošteno procjenjena. Tko bi joj smio prigovoriti?²⁷ Navedeni primjeri zapravo žele istaći da je i propovjednički posao barem takav da može stati uz bok onim drugim zvanjima, pa prema tome i on mora biti pošteno nagrađen; baš od onih radi kojih je taj napor utrošen. Zato je u Gal 6, 6 i dodao: »A poučavani u nauci neka dijeli sva svoja dobra sa svojim učiteljem.«

Ipak, koliko god Pavao branio pravo propovjednika i agumentirano opovrgao prigovore, on je u praksi drugačije radio. Živio je naime od rada svojih vlastitih ruku.²⁸ Ostalo je u njemu nešto ponosa radi tih prigovora i htio je, makar osobno, od njih biti pošteđen. S druge strane, njegova velika želja da Riječ bude naviještena gonila ga je do kraja. Žao bi mu bilo da netko tu Riječ zanemari ili od nje pobjegne u strahu da za slušanje ne moradne nešto i potrošiti. Dodajmo ovim motivima i jedan treći: u Pavlovo vrijeme bilo je mnogo putujućih učitelja i lažnih propovjednika, od kojih su mnogi upravo bili gramzljivi. Stvaralo je to napetost među učenicima pa često i izazivalo smutnju: tko je pravi i koga treba slušati? Pavao se odlučio i svojim načinom života pokazao drugačiji, a onome tko je malo bolje gledao lako je bilo spoznati pravoga.

Kao što su Krist i apostoli vrlo često navraćali kod prijatelja i s njima blagovali, tako je činio i Pavao. U njegovim poslanicama često susrećemo da im zahvaljuje na gostoprimstvu.²⁹ Koliko je bio uporan u odbijanju da primi darove za svoje potrebe, toliko je ovdje pokazivao iznenađujuću širinu. Ali zna se motiv: prihvaćajući gostoprimstvo, njemu se pružala prilika da se s mnogima susretne, da naviješta Evanđelje, da moli s njima. Nisu rijetki slučajevi da se boravak u nekoj obitelji protegao kroz duže vrijeme. Eto, žar za Evanđeljem tjerao ga i na to.

3. Zajedništvo dobara u prvoj kršćanskoj zajednici

Kako su ostali apostoli a i vjernici proveli u praksu Kristovu nauku i Pavlove ideale? Pogledajmo Dj 2, 44: »Svi koji prigriše vjeru, držahu se zajedno i sve im bijaše zajedničko. Prodavali bi pokretna i nepokretna dobra i to bi dijelili svakomu prema njegovoj potrebi.« Takvo zajedništvo dobara u Jeruzalemskoj Crkvi bila je novost u povijesti

²⁷ »Primjeri svagdanjeg života; vojnik, vinogradar, pastir, žele pokazati da nitko ne radi a da ne očekuje neku zaradu za svoju aktivnost. Zato i apostol također ima pravo na uzdržavanje« (H. Wendland, *Le lettere ai Corinti*, izd. Paideia, Brescia, 1976, str. 139).

²⁸ Usp. 1 Kor 4, 12; 2 Kor 11, 9. »Apostol tumači da pravi motiv takvog ponašanja nije manjak ljubavi, nego veliko poštivanje koje je pokazivao prema njima« (S. Virgulin, *Seconda Lettera ai Corinzi*, u *Paolo, vita, apostolato, scritti*, nav. dj., str. 563).

²⁹ Usp. 2 Kor 7, 15; Kol 4, 10; Gal 4, 14; fil 2, 9 Flm 17.

čovječanstva, pogotovo kad se računa na grčki i rimski individualizam. Samo jaka vjera i iskrena ljubav mogle su ovo proizvesti. Štoviše, u Dj 4, 33—45 opisano je da su oni svoja dobra stavljali pred noge apostolima,³⁰ a ovi su dijelili svakome prema potrebi. Time se postiglo da je svatko primao ono najnužnije, a da su i apostoli bili opskrbljeni onim što im je za život potrebno. No isto tako su bili osigurani siromasi, kao i sve potrebe za održavanje liturgijskih sastanaka. Ovo je zapravo jezgra cjelokupnog nastojanja Crkve kroz buduću povijest kako će razumno upotrebljavati vremenita dobra. Međutim, u prvoj Crkvi je nastao još jedan praktični problem: kako pravedno podijeliti ta dobra? Došli su na ideju da se odredi 7 đakona upravo za tu službu (Dj 6, 1—6).

Osim ovih tekstova u Djelima apostolskim, imamo i u Poslanici Hebrejima jedan poziv koji smjera na zajedništvo dobara: »Ne zaboravite dobra činiti i dijeliti svoja dobra s drugima, jer se takvima žrtvama ugada Bogu« (13, 16). U Jakovljevoj Poslanici se to pretpostavlja: »Vjera bez djela je mrtva« (2, 26). Sljedbenici će Kristovi to posebno pokazati u kriznim vremenima, kada pojedine mjesne Crkve budu trpjele oskudicu i neimaštinu: kršćani u Antiohiji skupljat će za Crkvu u Jeruzalemu (Dj 11, 29—30); one iste Korinćane koji su Pavlu pravili neprilika i prigovarali on sam poziva da sabiru za braću u potrebi (1 Kor 16, 2), a napomnje im da je to već učinio u Galaciji. U 2 Kor, poglavlje 8 i 9, razlaže cijeli traktat o kolektama za braću, a pišući Filipljanima hvali ih za dvije sabirne akcije koje su učinili te mu pomogli u nevolji (Fil 4, 16). I sv. Ivan hvali nekoga Gaja i preporučuje mu da pomogne braću i da ih dobro opskrbi za put (3 Iv 2—8).

4. Opomene apostola

Da bismo imali kompletnu sliku problema kojim se bavimo, moramo vidjeti i neke opomene apostola, što su ih upravili svojim suradnicima i nasljednicima. Tako sv. Petar potiče svećenike: »Pasite stado Božje koje je među vama i nadzirite ga, ... ne iz težnje za prljavim dobitkom, nego iz oduševljenja« (1 Pet 5, 2—4). Pismo je upućeno iz Rima kršćanima u Maloj Aziji. Je li Petar imao neku optužbu i razlog da ovako napiše, ne znamo, ali svakako je bio svjestan opasnosti koja je uvijek prisutna u životu jednog starješine. Dakle oprez!

I sv. Ivan piše Anđelu laodicejske Crkve, koji nije ni vruć ni hladan, no tvrdi da je bogat i da je nagomilao bogatstvo: »Ne znaš da si upravo nesretan, i bijedan i siromašan i slijep i gol« (Otkr 3, 17). Povijesničari kažu da je Laodiceja bila vrlo bogata, pa eto kako je i njezin Anđeo utonio u to blagostanje; zato i misli da mu ništa ne treba.

³⁰ »Izraz: 'do nogu apostola' može se razumjeti u materijalnom smislu, ali je vjerojatnije da se želi istaći potpuna sloboda, dana apostolima da raspoložu dobrima« (T. Ballerini, *Atti degli apostoli*, u nav. dj., str. 135).

S obzirom na darove koje bi morao imati budući starješina, sv. Pavao traži da ne bude: »odan vinu... i gramzljiv« (1 Tim 3, 2), a đakon »neka nije odan vinu i prljavu dobitku« (1 Tim 3, 8). Ako su đakoni u rukama imali dobra vjernikā i bili zaduženi za pravednu diobu, ovaj uvjet je bio itekako potreban, jer se tu ljudske mane lako razvijaju i onda kad nije sklonost u naravi. I u poslanici Titu Pavao daje neke važne naputke o kojima se mora voditi računa prilikom polaganja ruku. Na Kreti je bilo dosta nesređeno stanje, jer su stanovnici lažljivci i besposličari, a pohlepni učitelji su doprinijeli da stanje bude još gore. Stoga onaj kojega se izabere za službu nadglednika mora biti: »bezprijekoran, ne odan gramzljivosti« (Tit 1, 7); a to zato jer ima »mnogo buntovnika i zavodnika... koji zavode cijele obitelji učeći radi prljava dobitka ono što se ne smije« (Tit 1, 11). Tit, dakle, mora dobro paziti prilikom izbora.

Svi ovi tekstovi upozoravaju kako Biblija vidi vremenita dobra u rukama svojih službenika. Apsolutno im nije zanižavala pravo da ih osiguravaju u dovoljnoj mjeri. No glavna je baština službenika Gospodin i prvotno se treba u njega uzdati. Treba slijediti Krista. Iznad svega bi bilo opasno zamijeniti svrhu i sredstva koja nam pomažu da postignemo svrhu. Vremenita dobra su samo sredstva; Krist i vječnost su svrha.

PRÊTRES ET BIENS TEMPORELS D'APRES LA BIBLE

Résumé

Dans l'Ancien Testament il était ordonné qu' Aron et ses fils prennent rôle sacerdotal et que les lévites les aident. Pour leur entretien la Bible prescrivait des offrandes et des contributions dont ils pouvaient se servir. Le Christ voulait être pauvre. Pourtant, envoyant ses élèves en mission, il leur a dit: »l' ouvrier a droit à sa nourriture« (Mt., 10, 10). Cela veut dire que la communauté chrétienne doit entretenir ses serviteurs. Saint Paul dit la même chose (1 Cor., 9, 4—14); mais il se entretenait de ses mains. Dans le Nouveau Testament le Christ et les apôtres signalent comment des prêtres doivent se servir de biens temporels, que ces biens sont seulement des moyens pour la vie et que les prêtres ne s' en préoccupent pas.